

Forfatter: Holm, Harald Emil Larsenius

Titel: BREV TIL: Skrøder, August Ludvig FRA: Holm, Harald Emil Larsenius (1868-11-06)

Citation: Holm, Harald Emil Larsenius: "BREV TIL: Skrøder, August Ludvig FRA: Holm, Harald Emil Larsenius (1868-11-06)", i *Ungdomsbreve 1868-70 mellem Harald Holm og August Skrøder*, C. C. Petersens Bogtrykkeri, s. 81. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-001991772-000-shoot-L0019917720000013.pdf> (tilgået 28. juli 2024)

Anvendt udgave: Ungdomsbreve 1868-70 mellem Harald Holm og August Skrøder

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Kjhbvn., Fredag-Aften d. 6. Nov.

Kjære Ven!

I mine to siste Breve har Du fået nogle lange og vistnok kjedelige Jeremiader om, at jeg ingen Tid har og kun fører en Slags Skyggetilværelse; det har jeg nu besluttet at fri Dig for i Fremtiden, blot må jeg, for dog at give nogen Undskyldning for mit tilsyneladende Smøleri, sige Dig, at jeg i den siste Tid er blevet plaget som en ren Tantalus. Vistnok de 10 Gange har jeg skullet begynde på et Brev til Dig, men det har været som forhexet, om jeg så har sat mig ned for at tage fat og alt havde dyppet Pennen, kom der dog Forhindringer; derfor kommer dette Brev, som tilmed skulde indeholde en Lykønskning, rigtignok adskilligt post festum; dog bliver Du ikke vred, men tager venligt mod din Vens Lykønskning.

Ja den kommer fra Hjertet, og skjønt den måske kunde synes Mange noget fattig, så ved jeg dog, at den Lykke, jeg ønsker Dig er den største, som kan times et Menneske, og at Du nok forstår og skatter den Lykønskningens Værd. Gid s. 82da, det Liv, som i den siste Tid så kraftig har grebet Dig, så Du vel må sige, Du er født påny, gid det må voxe en stille Væxt hos Dig, gid Vorherre, som så nådig og kjærlig hidtil har styret din Vej, også i de kommende Dage må holde sin Hånd over Dig, give Dig Fred i dit Hjerte, Sikkerhed på hans Nåde og Tillid til hans Magt og Kjærlighed; ja gid Du må finde Frelsen og Freden, hvor de er at finde, og gid Ånden må fæste Bolig hos Dig, så Du (som det er min Bøn om mig selv) må kunne blive et Redskab til Guds Forherligelse og Menneskenes Frelse og evige Gavn; ja jeg ved ikke bedre at sammenfatte det, både Du og jeg må bede om, end i Grundtvigs Indgangsbøn:

Kom Sandheds Ånd og Vidne giv,
At Jesus Kristus er vort Liv,
Så vi af intet Andet véd
End ham vor Sjæl til Salighed!
Kom Lysets Ånd og led os så,
At vi på Klarheds Veje gå,
Men aldrig dog fra Troens Grund
Et Hårsbred vige nogenstund.
Gud Faders Ånd kom til os ned
Med Himlens Ild, Guds Kjærlighed,
Læg os på Tunge Nådens Røst
Med Livets Ord til evig Trøst.

Den Bøn kan vi vist bede i Fællesskab med og for hinanden, og dermed: til Lykke, til Lykke med de 20 År, som nu er svundne og Lykke på Rejsen i den kommende Tid, men Lykken ligger i Herrens Hånd.

Livet har grebet Dig stærkt, det praktiske Liv, og Du s. 83brænder af Lyst til Bedrift, til at udrette Noget, men jeg kunde dog ikke lade være at smile, da Du skrev: »hvad jeg tidligere har gjort, synes mig for Intet at regne«, og »nu skal min lange Udvikling til at bære Frugt«. Hvad vilde Du vel have, en halvvoxen Yngling, der gik sovende og næsten blind gennem Livet, mens det kun var Guds Nåde, der skjærmede ham og ledte ham så vidunderligt gennem de mange Skjær og tilsist åbnede hans Øjne og Hjerte, hvad vilde Du, han skulde gjort? Nu da Herren har vakt ham, kan han vel først begynde at virke. — Tilgiv mig så, kjære Skrøder, at jeg kom til at smile ved din »lange Udvikling«, det var måske lidt ondskabsfuldt, men det syntes mig, Du troede Dig videre end Du var; thi Din Udvikling har vel været stærk, men ikke lang; Gud har vel nok draget Dig gennem alle de 20 År, men Livet er dog først for ikke så længe siden brudt frem med Kraft, som når Knoppen sprænger sit Hylster, men der er en rum Tid mellem Løvspring og den Tid, da Grenen bærer Frugt; og dog jo mer, jeg tænker på det — så har Du dog nok Ret; thi Livet bærer vist altid Frugt, så snart det er begyndt.

Ellers Tak for dit Brev; det var rigtignok indholdsrigt, og jeg slugte det strax, det kom; men en anden Gang må Du ikke være så spydig som i de Ord, Du havde skrevet ovenfor; Du kunde da nok begribe, at jeg ikke vilde opsætte at læse det, jeg som hvergang sådan længes efter dine Breve; men Meningen var nok også den, at Du med Din »rolige Time« vilde snærte mig lidt, fordi jeg havde talt så meget om min Travlhed. Forresten fornøjede det mig, at min Hr. Rigsdagsmand in spe, trods sin slet dulgte Misundelse, er så nådig at billige, at et Udvalg er trådt sammen til Almueskolevæsenets Ordning; der er jo rigtignok en stor Mangel ved det og det er, at Du ikke er med; at de dog ikke kunde s. 84vente! Og dog de kunde måske have ventet længe, for det var jo muligt, Du slet ikke kom på Rigsdagen; jeg har nu fået endel ringere Tanker, om hvad man kan udrette på Rigsdagen, end jeg før har haft; der er meget Mere at gjøre ude i Folket; og jeg tror, hverken Du eller jeg nogensinde vil blive stadige Rigsdagsmænd, om jeg end ikke tør forsværge, at én eller anden vigtig Sag kunde bringe os ind i et af Thingene.

— Der er imidlertid Noget, jeg ikke kan blive klog på, det er, hvad der er i Vejen mellem Bøcher og Dig; jeg vilde så gjerne en Dag haft fat i ham og set, om jeg ikke kunde opsnuse, hvad der var Jer imellem, men jeg har kun talt få Ord med ham ganske i Forbigående. At han synes, Du har forandret Dig og det just ikke til Din Fordel, det ved jeg nok, men det kan heller ikke være Andet, for han kan ikke forstå, hvad det er for nogle

sære Anskuelse, Du har fået; Du er ham for højt flyvende og for fantastisk, men jeg tror dog, han holder rigtig meget af Dig, og netop derfor er han vred over, at Du sådan har forandret Dig; han er et rart Menneske, men han forekommer mig bestandig at høre hjemme i forrige Århundrede, i Spidsborgerlighedens Tid; han er bange for Alt, hvad der går ud over den almindelige, jævne Middelmådighed og er derfor mistænkelig over for Ideen; han kan ikke følge Dig, når Du flyver, men når Du hviler på Jorden, så er han glad at have ved Siden, for på sine Områder er han forstandig og så forfriskende venlig at tale med, og han er Dig vist en trofast Ven, for jeg ved da, hvordan han har taget Dig i Forsvar før, når Andre på din Bag rev Dig ned. — Hvad der er i Vejen mellem Jer, vilde jeg dog gjerne vide, fordi det så vilde falde mig lettere at være varsom, ja måske endog at arbejde med på det vistnok ikke vanskelige Forsoningsværk. —

s. 85 Tak for Din smukke Skildring af den gamle Nielsens Forsamling, ja sådan skulde det være! — Den Rørdam er nok flink, og Du vil vel nok vide at bruge ham, tal kun med ham om, hvad Du har imod den grundtvigske Retning, så kan Du vel bedre komme til Klarhed i den Ting. — Ellers må han jo også kunne hjælpe til i Nielsens Aftenskole, hvorom jeg naturligvis med det Første får endel at høre; thi Du må jo nu have begyndt.

Herinde går Alt i sin gamle Skure: Det lille theologiske Samfund tegner til at blive godt; det er flinke Folk de fleste af dem, livlige og alvorlige. Vi begynder med at synge en Salme; så indleder En en Forhandling om et kristeligt Emne og Aftenen slutter med Sang; vi har kun været sammen én Gang foruden det foreløbige Møde, og det var meget fornøjeligt; en Stud. Christiani gav en kort Udsigt over Kirkehistorien og dertil sluttede sig så en livlig oplysende Forhandling; blot er jeg bange for, at vi skal komme ind på alt for mange Spørgsmål, som vi er for unge til at magte, og for min egen Del, er jeg bange for, jeg kun vil komme til at tage liden aktiv Del i Forhandlingerne for det Første, de bliver mig let for theologiske, men så kan jeg jo høre til og få Gavn deraf; sist sad jeg længe i stum Forundring over de Andres Lærdom og Bibelfasthed; de kunde, når vi var i Tvivl kjøre op både med Peter og Pavlus, og det var meget gavnligt, for det afgjorde mangt et Spørgsmål for os; men jeg er også den Yngste; de Andre har studeret Theologi i 3 eller i det Mindste 2 År.

I Klubben havde vi det rart igjen i Mandags. Jeg holdt Foredrag; og Madsen, Kristensen, Knudsen og jeg forhandlede så meget ivrigt til 12½, mens de Andre kun af og til tog Del i Samtalen med små Bemærkninger. Man får mange Ting at se ved sådan en Forhandling. Forrige Gang var der s. 86 Flere, der nægtede den personlige Udødelighed, nu så jeg, at Peter Jensen, om Du mindes ham, er en fuldkommen Materialist, der efter eget Udsagn i den Grad fornægter al Ånd, at han ikke engang erkjender nogen Ånd som virksom i Naturens Love. — Knudsen havde jeg siste Gang taget Fejl af, hvorfor han var enig med mig den første Aften, ved jeg ikke, men han betragter al Dannelse som Forskrivelse og sætter Råhed ligeså højt som Dannelse. — Madsen er vel vantro i kristelig Forstand, men har dog nok så vidt jeg kan skjønne en omend svag Tro på Ideen. — Kristensen er en prægtig Fyr; han havde jeg megen Fornøjelse af, og han gav mig mange gode Vink og Oplysninger. — Hvad nu mit Foredrag angår, så mener jeg, Du kunde have Fornøjelse ved at se Lidt af det, da vi jo allerede hin Aften var noget inde på den Ting.

Hovedindholdet var da i al Korthed og Tørhed følgende:

Skolens Mål er Dannelse, dens Midler Undervisning. Dannelse er en Nærmelse til Menneskets Ideal, der er den fulde Udvikling af det oprindelige, almenmenneskelige Selv, der får sit Udtryk i de forskj. eilige Religioner, bedst i Kristendommen, hvor det hedder, Mennesket er skabt i Guds Billede, men også i Mythologierne, i de græske og nordiske Guder f. Ex. Idealet er ét for den hele Menneskeslægt, men virkelig gjøres dog forskjælligt hos de Enkelte, efter Enhvers ejendommelige Natur. Dannelsen er altså en Selvudvikling, en Udvikling af det almenmenneskelige, oprindelige Selv, Guds-Billedet i os, i den ejendommelige Skikkelse, det har antaget hos de Enkelte; men Grundlaget i Selvet er det Ethiske, som altså også må være Grundvolden i Dannelsen. Denne er nu Udslaget af det Skjønnes Idé; og den kræver Alsidighed, Sammenhæng, Helhed og Harmoni.

»En dannet Mand må derfor først og fremmest være et s. 87 alvorligt Menneske, der ikke blot i al Almindelighed anerkjender det Godes Idé, men som i al sin Virken og Færden stræber at føre de Godhedens Idealer, han har set, ind i Tilværelsen, fordi han føler det er Godt og det er Skjønt; han må ikke blot gjøre det, fordi han har erkjendt det for det Rette, men fordi det er blevet hans Natur at gjøre det, fordi det Gode har gjennemtrængt ham, så hans Sjæl er bleven ædel, ja ædel er netop Ordet, som betegner et dannet Menneskes alleruundværligste Egenskab, det Onde må være ham modbydeligt, som alt Hæsligt; Afsky for det hører med til Dannelsens Væsen. — Den sande Dannelse er Idealitet og udelukker derfor al Materialisme, medens den derimod åbner Øjet for Ideernes og Åndens Udslag i den hele Tilværelse. Den Dannede må erkjende et Forsyn, en Verdensstyrelse, en Verdensånd, under hvad Form det forresten sker; ellers falder Tilværelsen fra hverandre i Stumper og Stykker, men Dannelsen bringer Helhed, Sammenhæng og Harmoni. Han må tro på Åndens Magt over det Åndløse, på Livets Magt over Døden, ja måske endog på Sjælens Udødelighed; thi alt Dette er vistnok uafviselig nødvendigt, når han har set Idealet, det Guddommelige i os og nærmer sig dertil.

Intet Stort, Ædelt og Herligt mangler hans Medfølelse, ingen Tanke går gennem Tiden uden han kommer i Forhold dertil; han er levende med i Alt, der går ud på at hæve Livet ud over Trivialiteterne, og selv i

Hverdagslivet, i sin daglige Dont lader han Idealerne svæve for sig og tage Bolig i sig; hans Liv er Poesi, Livsposi, og det er Dannelsens Væsen; han kan nyde Digterens og Kunstnerens Værker, men han kan først og fremmest altid føle Poesien i Livet selv; det er ham det skønneste Spil af Kræfter, som han glæder sig ved og selv vil tage virksom Del i. — Om alle de Spørgsmål, Livet fører ham imøde, danner han sig strax en Mening, s. 88 for han har et fast Grundlag at gå ud fra i sin hele Åndsudvikling. Han er på det Rene med, hvad der er Livets store Magter, og hans Forstand er sund og godt udviklet. Religionen har han Ærbødighed for, selv om han ikke kan følge den. Videnskaben ærer han og véd, at han hos den kan søge Oplysning om mangt et Spørgsmål, han selv står rådvild overfor.

Således må da alle de enkelte Sjæleevner være udviklede i harmonisk Sammenhæng, Fantasi, Følelse, Forstand og Vilje, og i denne Harmoni fremkommer Skjønheden, som vi bestandig ser, er det, der må gjennebrænge Dannelsen, indtil dens mindste og ubetydeligste Åbenbareiser i Smagen, ja i Gang, i Tale, Dragt og Frisure. Alt må hos den Dannede bære Skjønhedens Præg, men Noget er naturligvis det Væsenlige og Andet det Uvæsenlige.

Dog endnu Et, den Dannede vælger, fordi han har Idealet til Mål, som oftest den Plads, der tilkommer ham; han kan vurdere sig selv, fordi han kjender sig selv; han hæver sig aldrig for højt, og falsk Beskedenhed og Hovmod er ligelangt fra ham; hans Stræben er at være sig selv, det vil sige sit luttrede Selv, og derfor er der Friskhed over ham, Friskhed, Poesi, Utvunghed og Frihed.«

Derpå hævdede jeg bestemt, at Dannelsen ikke var afhængig af et bestemt Lavmål af Kundskaber; ja, at man end ikke turde sige, at de første Elementer, at kunne læse, skrive og regne var absolut nødvendige; man blandede Dannelse og Lærdom sammen; de trængte begge til Kundskaber, men for Dannelsen er de kun Midler, for Lærdommen tillige Mål; en anden Ting er det, at den, der først er dannet, vil søge Kundskaber, og at vor Tids Dannelse fører en Del med sig. —

Skolen, mente jeg derfor, skulde ikke gå ud på blot at s. 89 meddele Kundskaber, men fra først til sist på at danne Hjertet; thi derfra udgår Livet og Virkelysten; så man f. Ex. ikke skulde begynde med at lære Børn at læse, men med at fortælle dem, så de fik Lyst til selv at lære at læse o.s.v. — Skolen måtte naturligvis være meget forskjellig, eftersom den var for Børn eller Voxne, for Drengene eller Piger, men det indlod jeg mig ikke nærmere på, blot udtalte jeg, at Undervisningen for Børn naturligvis måtte være mest fortællende uden synderlig Betragtning, mens man overfor Voxne kunde anvende en mere filosofierende Fremstilling. — Hvad nu ellers Skolen skulde tilbyde Disciplen, bestemte jeg omtr. på følgende Måde:

Dannelsen er Nærmelse til Idealet; så gjælder det først om at se Idealet og få det kjært. Læreren må stille det frem, men ikke i abstrakte Begrebsbestemmelser, men i Kjød og Blod, ved at beskrive de Kristnes Gud i hans Vælde og Godhed, og vise, hvorledes Mennesket er skabt i hans Billede, ved at skildre de græske og nordiske Guder i deres Skjønhed og Kraft, ved at fremmane de hensovne Ædlinger både dem fra den bibelske Historie, Verdenshistorien eller Fædrelandshistorien, og endelig ved at benytte hvilket som helst Digterværk, Folkesagn, Eventyr eller Fortælling, hvor Idealet spejler sig i; han må fortælle det Alt, så levende han kan, og skarpt fremhæve og udskille det Gode fra det Onde, Lys fra Mørke, så han kan vække Kjærlighed til det Gode, Sande og Skjønne og Afsky for det Onde, Falske og Hæslige. — Når han har stillet Disciplen Idealet for Øje, så han kan se sig selv i sin fornedrede og forkvaklede Skikkelse og sig selv efter sin høje Bestemmelse, så må han vise, at Idealet ikke er sådan noget urimelig højt, der ikke har Noget med den materielle Verden at gjøre, han må af Historien vise, hvorledes Idealerne gribe ind i Tiderne, hvor-s. 90 ledes det ikke er Kroppene, men Ånderne, der fremkalde de store Gjæringer, hvorledes Historien er en Åndernes Kampplads, og hvorledes Åndens Magt og Idealerne altid trængte igjennem trods al Kjødighed og Håndgribeligheden, fordi Ånden er det Mægtige; her gjælder det at for. tælle de store verdenshistoriske Hovedbegivenheder, så de kan ses som Åndens Værk. — Således må Læreren se at fremkalde en fast og sikker Tro på Åndens Magt og så vise, hvorledes den ikke blot virker i det Enkelte, men i det Hele og Store; Historien må oprulles for Disciplens Øje som en Helhed, så det klares for ham, at den ikke er en Sammenhobning af Begivenheder uden indre Sammenhæng, at de store Idéer ikke fremtræde efter hinanden aldeles tilfældig; men at der er Orden og Plan i det Hele, at det er en Udvikling i Sammenhæng mod et bestemt Mål, at det Ene hænger aldeles uopløseligt sammen med det Andet, og at der gennem det Hele åbenbarer sig en Styrelse, et Forsyn. — For nu at Disciplen skal kunne bruge den hele Verdensanskuelse og kunne udfylde sin Plads som Menneske i sin Tid, så må han lære sin Tid at kjende, de Idéer, som bevæge den, de Krav, den stiller til Folkene og de Enkelte, så og sit Folks Natur, den Måde, det i Fortid og Nutid har tilegnet sig de verdenshistoriske Tanker på, og endelig, hvad der er Folkets Opgave, og hvorledes den også angår ham personlig som et Led af dette Folk. —

Mennesket står nu også i Forhold til Naturen. Blikket må derfor også åbnes for den. Naturen selv, Billeder, Digterens skønneste Skildringer — Fabler og Æventyr, hvor Dyr og Planter tale, ikke at forglemme — alt Det maa Læreren bruge for at give Naturen Liv for Disciplen og indgyde ham Kjærlighed dertil; han må skildre Dyr og Planter først, deres ydre Skikkelse og ved Dyrene deres Karakter og Leve-s. 91 måde, som man jo har så mange Fortællinger om, dernæst, hvordan Ånden virker gennem Naturen og det ikke blot gennem den levende, men også gennem den døde Natur. Disciplen må overtyses om Åndens Magt over Materien og om Naturlovenes Gyldighed; thi Sikkerheden herpå hører med til en fast begrundet Verdensanskuelse, der er

lagt an på Helhed, Enhed og Sammenhæng.

En sådan historisk-naturhistorisk Undervisning anser jeg for nødvendig; men alt det Andet er kun Biting ved Siden deraf, og hvad Sprogene og et Fag som Mathematik angår, så hører de, hvor gavnlige de end kan være, ikke med til den almindelige Dannelse, der skal være sådan, at Alle kan være delagtige i den, såvel Bonden, Matrosen, ja Sælgekonen som Studenten, Løjtnanten og Guvernanten.

Ja nu har Du fået endel af det, jeg sagde, og jeg tør ikke skrive mere både for min egen Tids Skyld og for ikke at kjede Dig altfor meget. Jeg talte Adskilligt om Forhold mellem Dannelse og Religion og om Skolens enkelte Fag, men det får nu være. Blot skal jeg meddele Dig de Ord, som jeg sluttede med, og som egenlig er Princippet i den Undervisning, jeg tænker mig som Idealet; det var følgende Linier af Grundtvig:

Og den har aldrig levet,
Som klog på det er blevet,
Han først ej havde kjær.

At Du nu ikke kan få Meget ud af dette Referat, da Du mangler den hele Sammenhæng og Begrundelse, jeg gav på flere Punkter, det kan jeg sågodt forstå, dog tænker jeg, at Du vilde kunne få nogle Vink heraf, f. Ex. om Fremgangsmåden ved dine Foredrag i Aftenskolen. (Derom får jeg nu s. 92 ikke Tid til at skrive, men jeg beder Dig blot, husk på Familielivet, se om Du ikke kan hjælpe Lidt til at fremhjælpe det, det er så uendelig vigtigt.)

I Fredagsaftes begyndte jeg Brevet, og nu er det Søndageftermiddag; men bliv dog ikke vred, fordi det varede sålænge, vis mig, Du ikke er det, ved at skrive, såsnart Du kan. Lev så vel!

Din Ven
Harald Holm.

Hvorlidt mit gode Forsæt angående min Skrift har hjulpet, kan Du se navnlig af Brevets Slutning, men Du finder jo, jeg skriver meget læseligt, så kan jeg altså være ubekymret i den Henseende; bare Du ellers vil være tilfreds med det, jeg har skrevet. — Hilsen fra Trier og Jacobsen.